

EGYÉB TÉNYEZŐK

Nem tudom megállni, hogy ne idézzek egy lelkes, ám kissé pontatlan megjegyzést, melyet a gyulai előadás szünetében a kellemes nyáresti sertepertében hallottam. E megjegyzés az ismeretlen szerző, **Eörsi István** helyzetét és belterjes kis magyar viszonyainkat is jellemzi. Összecsúsznak a dolgok, és hiába akarjuk tudni helyünket a végeken, ha az istenadta nép erre rá sem hederít és megengedett forradalmi hevületében csak annyit mond: „A Tenkes kapitányát még engedték neki, de aztán végleg letiltották.” Vagyis ha „kissé pontatlan” összefüggéseket leve is, érzi a közönség, hogy eddig tiltott gyümölcsbe haraphat, és ennek a színpadról sugallt szabadosságnak meg is akar felelni. Konspirál és bennfentest játszik. És egy magyaros, legendás, laza névcserével (**Örsi Ferenc — Eörsi István**) A Tenkes kapitányából is 56-os felkelő lesz — „na persze erről annak idején nem volt szabad beszélni” — és a megjegyzést elsuttogó szünet-forradalmár is 89-es ellenzékinek képzelheti magát.

A Tenkes kapitányától függetlenül ez **Eörsi István** drámájának egyik *egyéb tényezője*: a darabot több mint egy évtizeddel születése után mutatták be. **Eörsi** végzete ez: drámáit évekkel, évtizedekkel megírásuk után, állandó késésben merhetjük látni, így az aktuális botrányok helyett szolid bátorkodások szemtanúi lehetünk — és erről nem az író tehet. A

Jolán és a férfiak

gyulai bemutatóján még számos egyéb tényező akad. Megírtuk mi is, mások is: az előadás mostoha körülmények között készült, két héttel a bemutató előtt „beugrott” a rendező és szinte az összes színész. A kudarc kiszámítható volt, tűnjék fel hát bármily rosszindulatúnak is a kérdés, a hivatás tiszteletén túl vajon mire is volt ez az önfeláldozó sietség?

Egyéb — szóval objektív — tényező a tér is. A gyulai vár — minden repedését figyelembe véve is — még adott. **Eörsi** darabja majdhogynem mindvégig egyetlen szobában játszódik — amikor nem ott, akkor egy másikban, legfeljebb egy füstös kis presszóban. **Horresnyi Balázs** díszlettervező tehát lehetetlen feladatot vállal — és meg kell vallani, a lehetőségekig teljesít is —, amikor a csillagokra ásitó vár és a hő-sugárzó melegével behatárolt faház szobáckáját összemossa.

Egyéb — bár talán már kevésbé objektív — tényező az, hogy az ötvenes éveket tárgyaló történetet egyetlen monológ formájában ismerjük meg. E monológ dramatizálásán fáradozott egykoron a szerző, most pedig **Ács János** rendező és színészei. Hogy ne higgyük azt, Jolán hangosan beszél magában, az ágyba beköltözik egy „fűl” is. Ez a nem túl aktív fiatalember (**Mertz Tibor**), azzal a szerencsés tulajdonsággal rendelkezik, hogy szereti hallgatni korosodó nők történeteit. Sőt, e kapcsolatba egy generációs probléma is beépül: a múlttalan, gyökértelen ifjú

irigykedő csodálattal bámulja „az utolsó romantikus nemzedék” képviselőjének férfiakkal gazdag életét. Az élet-szerűséget hivatott szolgálni a hideg is, hőseink fáznak és pálinkát isznak.

Ez tehát a jelen. Két ember egy ágyban, az egyik mesél, a másik hallgat. Az író úgy próbál történet, szituációt lopni a színpadra, hogy a múlt megidézett pillanatai meg is elevenednek. Sorra megjelennek a férjek és egyéb férfiak, többnyire szellemes és pontos portrékat kapunk, a férfiakat meg nem vető Jolán magántörténelmi tablóján felvonulnak a lehetséges magartástípusok: a törvényszerűen áldozattá váló következetes forradalmár (**Iván — Máté Gábor**), a pártállamot magára erőszakolt meggyőződéssel szolgáló rendőrtiszt (**Győző — Katona János**), a még szeretkezései élményeit is cédu-

„befagy a ...” — várja ki Jolán a mondat végét, míg a lassúbb nézőknek is eszébe jut valami p-betűvel kezdődő szó; egy Simi nevű szereplő a virslijét ajánlgatja, mire értelmiségi barátja megkérdezi: „Saját?”, majd — újra csak a lassúbb érkezésű nézőnek címezve — tovább kérdez: „Bőrös?” ... Ezek és a hasonló poénok látszólag segítik a színészt. Az epizódfigurák helyzete valóban megoldódik: **Szacs-vay Lászlónak, Hollósi Frigyesnek, Kőmives Sándornak** egyetlen színt kell hozniuk, ezt ők profi készenléttel meg is teszik. Nehezebb a dolga annak, akitől „összetettebb emberábrázolás” kívánatik. Ez leginkább **Vallai Péternek** sikerül, civil fáradt-fásult iróniája egybeesik a kiégett túlélő, jegyzetelő forradalmár alakjával. **Mertz Tibor** reménytelenül próbál érdeklődést mu-

Szerelmi háromszög 1956-ból: az áldozat és a rendőr között mindkettőjük felesége (**Máté Gábor, Margitai Ági, Katona János** — fotó: Ilovszky)

lákra körmölő, nagy Műre készülő, haszontalan, hitetlen értelmiségi (**Brassó — Vallai Péter**) ... Ez a múltat és jelent változtató technika (melyet **Eörsi** legújabb drámájában, a **Lukács György** életét felidéző dokumentumjátékban, Az interjúban is alkalmaz), feloldja a monológ monotonitását, ugyanakkor önmagát leplezi le. Újra és újra igazolja, hogy a jelen (faház, ágy...) csak keret, szükséges rossz, felesleges körítés. Ez pedig a színpadon — ahol a történet vagy nem történés magja a jelenidő — nem igazán előnyös.

Ács János nyilván tisztában volt ezzel és azzal is, hogy két hét alatt egyébként sem tudja megváltani a művet. Rutinosan lebonyolította tehát az előadást. Ez pedig a színpadon — ahol a történet vagy nem történés magja a jelenidő — nem igazán előnyös. **Ács János** nyilván tisztában volt ezzel és azzal is, hogy két hét alatt egyébként sem tudja megváltani a művet. Rutinosan lebonyolította tehát az előadást. Ez pedig a színpadon — ahol a történet vagy nem történés magja a jelenidő — nem igazán előnyös. **Ács János** nyilván tisztában volt ezzel és azzal is, hogy két hét alatt egyébként sem tudja megváltani a művet. Rutinosan lebonyolította tehát az előadást. Ez pedig a színpadon — ahol a történet vagy nem történés magja a jelenidő — nem igazán előnyös.

tatni a sötét sarokban, **Máté Gábor** pedig láthatóan örül, amikor kiszabadulhat a pátosszal nyakonöntött áldozat fekete öltönyéből, hogy önmaga homoszexuális alteregóját játszassa. Valószínűleg izgalmasabb előadás született volna, ha ő — a vonzó ifjú — játszott volna **Győzőt**, akiből itt a kevésbé vonzó és kevésbé ifjú **Katona János** egy bunkó-becsületes rendőrt formál. Egyszerűen hihetetlen, hogy Jolán ehhez a férjhez menekül, ezt még **Margitai Ági** sem tudja hitelesíteni. Az említett poénok is itt ütnek vissza, a színészről arra kénszerűl, hogy minden eszközzel bizonygassa, itt komoly dologról van szó. Igyekezete sikertelen, illetve a tőle idegen teatralitás felé viszi. Ez pedig meglehetősen paradoxon egy merőben színháziatlan mű esetében.

Bérczes László